

BA LÁ THƯ CỦA NAPOLEON ĐỆ TAM GỬI VUA TỰ ĐỨC

Tác giả: GEORGES TABOULET

Dịch: NGUYỄN HIỀN - PHẠM MINH

Trung tâm Lưu trữ quốc gia I

Georges TABOULET sinh năm 1888, mất năm 1979 tại Pháp. Ông từng là Giám đốc Nha Học chính Đông Dương, thành viên của Viện Hàn lâm Khoa học Hải ngoại và là tác giả của nhiều công trình lớn như: *Xứ Đông Pháp* (Paris: Nxb. Hachette, 1931), *Sự nghiệp oanh liệt của Pháp ở Đông Dương* (Paris: Adrien Maisonneuve, 1956), *Các loài động vật ở Đông Dương: Động vật hoang dã xứ Đông Pháp 100 năm trước* (Paris: Viện Khoa học Hải ngoại 1978)...

“Ba lá thư của Hoàng đế Napoléon Đệ tam gửi vua Tự Đức” là một trong những bài viết của Georges TABOULET đăng trên *Tuần báo Đông Dương*. Bài viết mô tả chi tiết hình thức cũng như nội dung ba lá thư do Hoàng đế Pháp gửi tới vua Tự Đức vào các năm 1863, 1896 và 1870.

Hiện bài viết này đang được lưu giữ tại Trung tâm Lưu trữ quốc gia I, ký hiệu tra tìm TC 827. Georges TABOULET, (*Trois lettres De Napoléon III à S.M. Tu Duc*), TC 827- *Tuần báo Đông Dương*, số 142 ngày 20/5/1943, trang 9-11.

Chúng tôi xin trân trọng giới thiệu tới bạn đọc bản dịch toàn văn bài viết.

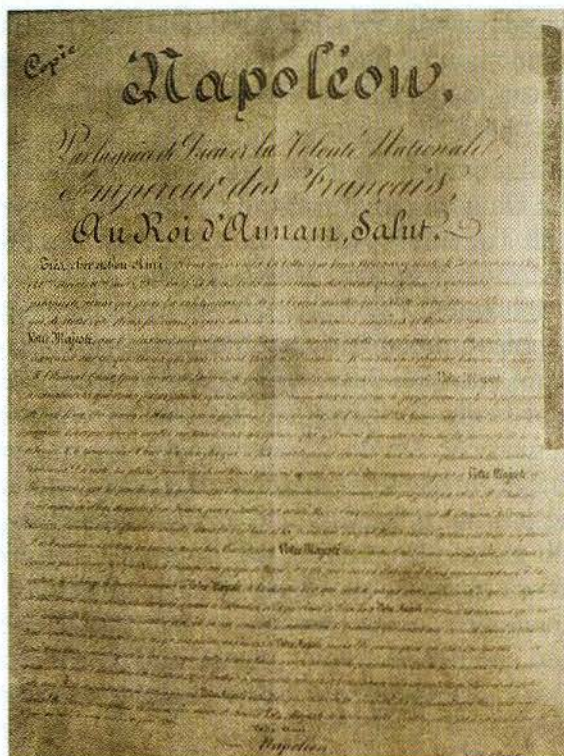
Tại Hội chợ - Triển lãm Sài Gòn (1942), trong số những tài liệu thu hút sự quan tâm của người xem nhiều nhất, trước tiên phải kể đến những lá thư của Napoléon Đệ Tam gửi vua Tự Đức.

Nội dung và thậm chí là sự tồn tại của những lá thư này, được bảo quản hết sức cẩn thận tại Tầng thư lâu, cho đến nay vẫn chưa được nhiều người quan tâm đến lịch sử Đông Dương đương đại biết đến.

Đây là một số mẫu văn bản đẹp, tiêu biểu cho văn thư của vương triều Napoléon. Đứng trong những chiếc phong bì lớn có dấu của Hoàng đế Pháp, xung quanh có khung viền mạ vàng và được trang trí cầu kỳ, ba bức thư này có kích cỡ khá lớn mang dòng chữ: “Thừa thiên hưng vận và ý chí quốc gia, Hoàng đế Pháp Napoléon xin gửi lời chào tới Đức vua An Nam!”.

Phần chính của lá thư viết theo lối chữ thảo, với văn phong trau chuốt, hoa mỹ, cường điệu - ngôn ngữ truyền thống của các triều đình từ xa xưa. Cả ba bức thư đều có chữ ký thủ bút của Napoléon Đệ Tam và lần lượt có chữ tiếp ký của Drouhin de Lhuys, Bộ trưởng Ngoại giao trong lá thư thứ nhất; Bá tước de la Tour d'Auvergne trong lá thư thứ 2 và Emile Ollivier trong lá thư thứ 3.

Trong lá thư đầu tiên gửi Đức vua An Nam ngày 10/11/1863, viết tại Compiègne đề cập

Bản sao lá thư thứ 3 của Hoàng đế Napoleon Đệ Tam viết tại Cung điện Tuileries vào ngày 04/5/1870

tới sứ bộ của quan đại thần Phan Thanh Giản, Napoléon Đệ Tam bày tỏ với vua nước Nam - “đức vua cao vời, ưu tú và quyền lực, người bạn thân thiết và tốt bụng của chúng tôi” - sự hài lòng khi được đón tiếp phái đoàn đặc biệt do Triều đình Huế¹ tiến cử. Bức thư của Hoàng đế

không hề ám chỉ tới những công phẩm này có lẽ một lá thư khác đã xác nhận việc tiếp nhận công phẩm.. Một người nổi tiếng và khôn khéo như Phan Thanh Giản - Hoàng đế viết tiếp - và các quan viên ưu tú trong đoàn tùy tùng đã chứng minh sự tin tưởng của Đức vua và điều duy nhất chúng tôi có là những lời khen ngợi dành cho cung cách họ thực hiện nhiệm vụ được giao. Khi trở về nước, họ sẽ là những sứ giả chuyên tải tới Ngài tình cảm hữu nghị và trân trọng của chúng tôi. Việc tăng cường quan hệ chính trị và thương mại giữa Pháp và Vương quốc An Nam, thái độ tôn trọng đối với công dân mỗi nước tại cả hai Vương quốc, đó là điều mà chúng ta mong chờ nhất. “Tôi mong rằng sẽ không có bóng mây nào che mờ mối quan hệ của chúng ta và rằng từ nay trở đi, mọi thứ súng gươm sẽ ngủ yên trong vỏ. Tôi xin khẳng định rằng đây cũng là mong muốn của triều đình An Nam và là mục tiêu nỗ lực của Ngài. Tôi cầu xin Đấng tối cao mang đến cho Đức vua những điều tốt đẹp nhất - Napoléon”.

Lá thư thứ hai đề cập tới việc bổ nhiệm Đô đốc Ohier làm người Đại diện toàn quyền bên cạnh Triều đình Huế nhằm ký kết bản sửa đổi Hòa Ước ngày 05/ 6/1862 khiến việc chiếm 3 tỉnh miền Tây Nam Kỳ trở nên cần thiết. Napoléon thông báo cho “Đức vua An Nam - người bạn thân thiết và tốt bụng” rằng đã nhận được lá thư đề ngày 20/4/1868 do Đức vua viết và giao cho Đô đốc Grandière khi ông này về Pháp. “Dù bận lo việc giang sơn khiến tôi không thể gửi thư phúc đáp Đức vua song tôi không bao giờ sao lãng những vấn đề quan trọng đối với cả hai quốc gia được nói đến trong thư”. Hoàng đế báo cho Đức vua An Nam về việc đã giao cho Đô đốc Ohier - người nổi nghiệp Đô đốc de la Grandière - các chỉ thị và quyền hạn cần thiết để tiến tới việc ký với Vương quốc An Nam một thoả thuận mang lại giải pháp thỏa đáng cho những vấn đề đang còn tồn tại giữa hai nhà nước, “một thoả thuận phù hợp để giải quyết các vấn đề liên quan đến quyền lợi theo luật pháp. Sẽ không còn bóng mây nào che phủ mối quan hệ của chúng ta và rằng mọi gươm đao sẽ nằm im trong vỏ. Đó là mong muốn của chúng tôi và chúng tôi khẳng định đó cũng là khát khao của Đức vua”. Lá thư này viết tại

Cung điện Saint-Cloud, ngày 28/8/1869.

Bị buộc phải trở về Pháp để phục hồi sức khỏe đang bị suy yếu nghiêm trọng, Đô đốc Ohier - người tướng đã ra đi vào ngày 30/11/1870 - vẫn còn có đủ thời gian để khởi đầu cuộc thương thuyết mà Hoàng đế đã tin tưởng giao phó. Lá thư thứ 3 của Napoléon Đế Tam trả lời thông điệp của Vua Tự Đức ngày 30/12/1869. Hoàng đế Pháp thông báo cho Vua An Nam về việc thay đổi vị trí thống đốc; rằng Đô đốc Cornulier-Lucinière được giao tiếp tục các cuộc thương thuyết. Napoléon Đế Tam cho biết các điều kiện mà Chính phủ Pháp sẵn sàng đưa vào hiệp ước mới: từ chối nhường lại tỉnh Biên Hoà; xoá bỏ khoản tiền bồi thường chiến phí mà Vương quốc An Nam đang mắc nợ. Lá thư cuối cùng này được viết tại Cung điện Tuileries vào ngày 04/5/1870, 4 ngày trước khi toàn dân bỏ phiếu thông qua cuộc cải cách hiến pháp dành để chào mừng sự kiện Đế chế tự do đăng quang

Những tài liệu như vậy cho thấy nguồn di sản phong phú bảo quản tại Tầng thư lâu. Chúng tôi nhiệt liệt cảm ơn “Nội các” đã nhất trí bàn giao các di vật quý cho *Triển lãm nhìn lại lịch sử Sài Gòn* sau khi được vua Bảo Đại cho phép. Thông qua hành động này, kho lưu trữ của Triều đình Huế đã nhận được lời cảm ơn không chỉ từ phía các nhà tổ chức Gian trưng bày lịch sử mà còn từ phía các học giả và những người muốn tìm hiểu về lịch sử địa phương hay đúng hơn là lịch sử nói chung bởi vì những văn bản kiểu này đã vượt ra khỏi khuôn khổ lịch sử của khu vực./.

Chú thích:

1. Nhà viết kịch Mérimée, kẻ hay chế giễu cho chúng ta biết rằng những công phẩm thường lệ gửi sang cùng sứ bộ An Nam, khi được mở ra tại Fontainebleau vào đầu tháng 7 năm 1863, đã để lại ấn tượng không mấy tốt đẹp (Thư gửi người không quen, tập II, trang 225)
2. Không còn Đô đốc La Grandière và Đô đốc Ohier, Đô đốc Cornulier-Lucinière đã không thể thực hiện trọn vẹn cuộc thương thuyết mà ông ta phụ trách. Đến lượt mình, Đô đốc Dupé - người kế nhiệm Cornulier-Lucinière - đã tìm kiếm - cũng vớt nổi nỗ lực bền bỉ và thất bại tương tự - việc ký kết văn kiện ngoại giao với Triều đình Huế. Cuộc viễn chinh tới Bắc Kỳ do Francis Garnier tiến hành vào mùa thu năm 1873 phần lớn đã được định đoạt, dẫn tới việc Chính phủ An Nam buộc phải chấp nhận ký hiệp ước mới với Đô đốc Dupré (Hiệp ước Hữu nghị và Liên minh còn gọi là Hiệp ước Giáp Tuất) vào ngày 15/3/1874 ngay trước ngày đáp tàu trở về Pháp).